

- реєстрації іудейської релігійної громади Клойз-Гольперин. м.Іллінці. 1926 р.». ДАВіО. – Ф.2700. – Оп.6. – Спр.916 «Матеріали реєстрації іудейської релігійної громади Клойз-Вайсфальд. м.Іллінці. 1926 р.». ДАВіО. – Ф.2700. – Оп.6. – Спр.918 «Матеріали реєстрації іудейської релігійної громади Клойз-Магида. м.Іллінці. 1926 р.».
5. Завальнюк Костянтин. Провісники волі. Повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-і роки ХХ ст.) – Літин, 2005.; *Пащенко М.М. Іллінеччина: минуле та сьогоднішня. – Вінниця, 2015.*
 6. Рудник Ольга. Імпералістична війна 1914-1918 р. - М.М. Пащенко // *Іллінеччина: Минуле та сьогоднішня. Вінниця, 2015.*
 7. Л.Похилович Сказания о населенных местностях Киевской губернии или Статистические и церковные заметки о деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся /Собрал Л.Похилович. – Біла Церква, 2009. - С.264.
 8. Źródła do dziejów rozgraniczenia diecezji łacińskich w Cesarstwie Rosyjskim w połowie 19 wieku. – Lublin: 2000, t. 1, cz. 1, s. 143. Слободян В. Каталог існуючих дерев'яних церков України і українських етнічних земель. – Вісник ін-ту Укрзахідпроектреставрація, 1996 р., т. 4, с. 75.
 9. Державний архів Вінницької області (Далі - ДАВіО). – ф. 608, оп. 1, спр. 37 «Ревізійна відомість на священо- і церковнослужителів церкви Архистратига Михаїла 07.1795 р.».
 10. Вирський Д.С. Дашів // *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. — К.: Наук. думка, 2004. — Т. 2. — 518 с.*
 11. Еврейская энциклопедия. Свод знаний о еврействе и его культуре в прошлом и настоящем. – М., 1995. ДАВіО. – Ф.2700. – Оп.6. – Спр.2444 «Підочм. Старий Дашів. 1928 р.»). ДАВіО. – Ф.2700. – Оп.6. – Спр.2446 «Бес. Гамадриш. Новий Дашів». ДАВіО. – Ф.2700. – Оп.6. – Спр.2449 «Бес. Гамадриш. Новий Дашів».
 12. Лобатынский С. Материалы для истории унии в Подолии. – Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета, 1879 г. – т.2. – С.9; Гульдман В. Справочная книжка Подольской губернии. – Каменец-Подольский: тип. губерн. правл., 1888 г.. – С.245; Приходы и церкви Подольской епархии. - Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета, 1879 г. – т.9. – С.318-319.
 13. Список фабрично-заводских предприятий Российской империи. – М., 1914.

Кононенко Валерій

**ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД
НАСЕЛЕННЯ ВІННИЦІ У ХХ СТ.**

Протягом ХХ ст. населення м. Вінниці суттєво змінювалося, а саме місто з невеликого повітового містечка поступово перетворилося не тільки в одне з найбільших міст Поділля, а й центральної України. За минулі сто років суттєво змінилася демографічна й національна структура населення міста. Якщо на початку ХХ ст. його було важко назвати українським, оскільки українці не мали більшості серед національного складу повітового центру, то наприкінці століття ситуація суттєво змінилася. Окрім того, Вінниця на початку ХХІ ст. – не тільки один із адміністративно-територіальних центрів України із населенням близько 370 тис. осіб, а й важливий центр агропромислового комплексу, освітній та

культурний осередок. За більше ніж у сто років населення Вінниці збільшилося більше ніж у дванадцять разів.

Так, перепис населення Російської імперії у 1897 р. зафіксував загальну чисельність населення міста 30563 особи. Встановити точний національний склад населення міста досить складно, оскільки основними критеріями національних відмінностей були рідна мова та релігія, а українців як малоросів відносили до групи росіян. Серед православних віруючих російську мову рідною визнавали 4491 особа, українську – 10380 осіб, білоруську – 50 осіб. Серед представників інших національностей найбільш чисельними були поляки-католики (2141 особа) та євреї-їудеї (11689 осіб) [1, с. 2, 110-111]. Як видно із перепису, найбільш чисельною національною громадою у місті були євреї, які загалом складали більше 38 % населення міста, тоді як українці – 34 %, росіяни – майже 15 %. У 1926 р. населення міста Вінниці вже складало 57990 мешканців. За загальною кількістю населення Вінниця була в одній когорті з Бердичевом (55613 осіб), Білою Церквою (42974 особи) [2, с. 6-7]. Серед населення міста українці складали 23928 осіб (41,3 % від усього населення), євреї – 21812 осіб (37,6 %), росіяни – 7959 осіб (13,7 %), поляки – 2473 особи (4,3 %), татари – 434 (0,7 %), німці – 275 (0,5 %), білоруси – 185 осіб (0,3 %). Окрім того були зафіксовані й нечисельні представники інші національностей [2, с. 20-21].

За засекреченим переписом населення 1937 р. чисельність міста складала 85430 осіб [3, с. 59]. Незважаючи на голод 1932-1933 р. та політичні репресії чисельність населення міста у порівнянні із 1926 р. (57990 осіб) виросла майже на 30 тис. осіб. На нашу думку, основною причиною збільшення кількості мешканців міста стало утворення в 1932 р. Вінницької області та перетворення Вінниці на обласний, адміністративний, політичний, освітній та економічний центр області. Проте загалом населення Вінницької області за ці десять років зменшилося з 4358526 осіб у 1926 р. до 3918736 (89,9% у порівнянні з 1926 р.) [4, с. 8]. Вже на 1939 р. населення міста складало 93032 особи [5, с. 19].

Кардинально змінюються демографічні характеристики міста та національний склад у роки Другої світової війни. Внаслідок цілеспрямованого винищення окупаційними військами, втрат в ході бойових дій, окремі національні групи населення зазнають суттєвих демографічних втрат. Одночасно, у перше повоєнне десятиліття внаслідок ідеологічних та керованих демографічних процесів в СРСР збільшується частка серед представників інших національностей. Ці процеси відобразив перший повоєнний Всесоюзний перепис населення 1959 р. Так, населення міста на цей час складало 121854 мешканця [5, с. 19]. Загалом населення Вінницької області складало 2142045 осіб. Серед яких: українці – 1966404 особи (91,8%), росіяни – 93525 (4,3 %), євреї – 50157 (2,3%), поляки 20766 (0,9 %) [5, с. 174].

У 1970 р. населення Вінниці збільшилося до 211572 мешканців [6, с. 46]. Упродовж 1970-х рр. урбанізаційні процеси на Поділлі стали ще активнішими. Подільські міста поступово збільшувалися, але

переважно за рахунок українського населення із сіл та кваліфікованих кадрів, представників інших регіонів СРСР. Особливо активно розвиваються обласні центри та міста, які стають промисловими у загалом аграрних областях Поділля. Наприклад, тільки за 1970–1979 рр. населення Вінниці збільшилося на понад 102 тис. осіб і складало 314 тис. мешканців.

На початок XXI ст. за переписом 2001 р. населення м. Вінниці складало 354,6 тис. осіб. Найбільш чисельними національними групами стали українці – 309,3 тис. осіб (87,2 %), росіяни – 36,1 тис. осіб (10,2 %), євреї – 1,7 тис. осіб (0,5 %), поляки – 1,6 тис. осіб (0,5 %), білоруси – 1,3 тис. осіб (0,4 %), тоді як за переписом 1989 р. з 384 тис. мешканців міста українці мали 77,4 %, росіяни – 16,4 %, євреї – 4,1 %, поляки – 0,7 %, білоруси 0,6 % [7].

Таким чином, з кінця XIX ст. до початку XXI ст. незважаючи на усі наслідки історичних та політичних процесів на території Поділля, м. Вінниця стабільно збільшувалося у чисельності. Демографічний приріст населення фактично був притаманний для міста протягом усього досліджуваного періоду, окрім 1990-х рр. Одночасно, протягом даного періоду відбувалася й українізація міста. Якщо наприкінці XIX ст. українці серед мешканців міста складали 35 %, то на початку XXI ст. – більше 87 %. Роль, окремих національностей, які історично суттєво впливали на економічні, політичні та культурні процеси міста суттєво впала наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. Сьогоднішня Вінниця знаходиться в короті сучасних демографічно стабільних та розвинених міст України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г. Издание центрального статистического комитета МВД / Ред. Н.А.Тройницкого. XXXII. Подольская губ.– С-Пб.: Слово, 1904. 286 с.
2. Всесоюзная перепись населения 1926 года. Том XII. Украинская Советская Социалистическая республика. Провобережный подрайон. Левобережный подрайон / Под ред. И. В. Ярового и В. И. Никитина. – Москва: Мосполиграф, 1929. – 492 с.
3. Жиромская В. Б., Киселев И. Н., Поляков Ю. А. Полвека под грифом «секретно»: Всесоюзная перепись населения 1937 года. – Москва: Наука, 1996. – 152 с.
4. Поляков Ю. А., Жиромская В. Б., Киселев И. Н. Полвека молчания: Всесоюзная перепись населения 1937 г. // Социологические исследования. – 1990. – №6. – С. 3-25.
5. Итоги Всесоюзной переписи населения 1959 года. Т. IV: Национальный состав населения СССР, союзных и автономных республик, краев, областей и национальных округов. – Москва: Госстатиздат, 1973. – 648 с.
6. Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 года: В 7-ми т. Т. 1: Численность населения СССР, союзных и автономных республик, краёв и областей / ЦСУ при Совете Министров СССР. Москва: Статистика, 1972. 176 с.
7. Про кількість та склад населення Вінницької області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року // Всеукраїнський перепис населення 2001 р. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/vinnycya/>.